

#### 4. Η ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΑΛΕΝΤΟΥ

*"Όσο λιγότερο ένας άνθρωπος κατανοεί τα συναισθήματά του, τόσο περισσότερο θα γίνει έρμαιο αυτών. Όσο λιγότερο ένας άνθρωπος κατανοεί τα συναισθήματα, τις αντιδράσεις και τη συμπεριφορά των άλλων, τόσες περισσότερες πιθανότητες έχει να αλληλεπιδράσει ακατάλληλα με αυτούς και επομένως να αποτύχει στη διασφάλιση της θέσης που του αρμόζει μέσα στην ευρύτερη κοινότητα."*

Howard Gardner

Το πώς νιώθουν τα χαρισματικά παιδιά σε συναισθηματικό επίπεδο δε συμβαδίζει πάντα με τις πνευματικές τους ικανότητες. Ευφυέστερος δε σημαίνει απαραίτητα ευτυχέστερος, υγιέστερος, πιο πετυχημένος, κοινωνικά αποδεκτός ή πιο σίγουρος. Ούτε ευφυέστερος απαραίτητα σημαίνει μανιώδης, δύσκολος, υπερβολικά ευαίσθητος ή νευρωτικός. Υπό την έννοια των συναισθηματικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών, εξυπνότερος ίσως να μη σημαίνει διαφορετικός σε τίποτα. Ωστόσο, αν και τα χαρισματικά παιδιά δεν έχουν κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, οπωσδήποτε έχουν κοινά προβλήματα.

Όπως τα μέλη κάθε υποομάδας, έτσι και τα χαρισματικά παιδιά ενδέχεται να νιώθουν ανασφάλεια, επειδή ακριβώς διαφέρουν από το πλήθος. Οι έφηβοι και οι προέφηβοι θέλουν απεγνωσμένα να είναι όπως όλοι οι άλλοι και κάθε διαφορά είτε θετική είτε αρνητική είναι αιτία άγχους. Αλλά ορισμένες φορές τα χαρισματικά παιδιά είναι πολύ διαφορετικά: Μπορεί να νιώθουν απομονωμένα, αποξενωμένα και κατά συνέπεια "περίεργα". Όπως αναφέρουν οι εκπαιδευτικοί, έχουν μερικές φορές πολλά προβλήματα στην επικοινωνία με τους άλλους ανθρώπους και υπάρχει ένα αίσθημα απομόνωσης που αυξάνεται καθώς περνούν τα χρόνια, εκτός εάν γίνουν κάποιες παρεμβάσεις.

Η εκπαιδευτική κοινότητα έχει παραβλέψει συχνά τα συναισθηματικά προβλήματα των χαρισματικών μαθητών για τους ίδιους λόγους που έχουμε παραβλέψει τις πνευματικές τους ανάγκες. Ίσως επειδή έχουμε τόσα άλλα παιδιά με χειρότερα προβλήματα. Ίσως γιατί πιστεύουμε ότι τα «έξυπνα παιδιά δε χρειάζονται τη βοήθειά μας». Πολλοί από εμάς ίσως δεν έχουμε συνειδητοποιήσει ότι μερικοί από τους πλέον προικισμένους μαθητές μας είναι σε μεγάλη σύγχυση. Εκ πρώτης όψεως δε δείχνουν ότι έχουν ανάγκη από βοήθεια, δείχνουν ότι δεν τους λείπει τίποτα. Συνηθισμένοι να παλεύουν τα πνευματικά τους προβλήματα με τη λογική, οι ίδιοι οι μαθητές μπορεί να αρνούνται τα συναισθηματικά τους προβλήματα λέγοντας: "Υποτίθεται ότι είμαι έξυπνος. Πρέπει να βρω τη λύση μόνος μου." Ή, ακριβώς επειδή είναι έξυπνοι, μπορούν εύκολα να ξεγελάσουν τους εαυτούς τους ή να εκλογικεύσουν τη συμπεριφορά τους. Τελικά, πολλοί από εμάς συνειδητοποιούμε ότι τα χαρισματικά παιδιά υποφέρουν συναισθηματικά, αλλά δεν είμαστε βέβαιοι για το πώς να το αντιμετωπίσουμε.

Πολλές προκλήσεις στη συναισθηματική ισορροπία πηγάζουν από τη σύγκρουση του από-μου με την οικογένεια, το σχολικό περιβάλλον, τους συνομηλίκους, ή γενικά την κοινωνία. Αυτά είναι τα πιο συνηθισμένα προβλήματα των χαρισματικών και ταλαντούχων παιδιών. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι νιώθουν κάπως έτσι:

- Κανένας δε μας εξηγεί τι σημαίνει να είσαι χαρισματικός. Το κρατούν ένα μεγάλο μυστικό.
- Το σχολείο είναι τόσο εύκολο και τόσο βαρετό.
- Οι γονείς, οι δάσκαλοι και οι φίλοι περιμένουν από εμάς να είμαστε συνέχεια τέλειοι.

- Οι φίλοι που μας καταλαβαίνουν πραγματικά είναι λίγοι και σπάνιοι.
- Τα παιδιά συχνά μας κοροϊδεύουν, επειδή είμαστε έξυπνοι.
- Συχνά νιώθουμε καταβεβλημένοι από τον αριθμό των πραγμάτων που μπορούμε να κάνουμε στη ζωή.
- Νιώθουμε διαφορετικοί και αποξενωμένοι.
- Ανησυχούμε για τα παγκόσμια προβλήματα και νιώθουμε ανήμποροι να κάνουμε κάτι για αυτά.

#### **4.1. Συμβουλευτικά προγράμματα για χαρισματικούς και ταλαντούχους μαθητές**

Είναι γεγονός ότι τα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά είναι γενικώς ευπροσάρμοστα. Τουλάχιστον παρουσιάζουν τα ίδια ποσοστά προσαρμοστικότητας με εκείνα του μέσου μαθητικού πληθυσμού. Από αυτήν την άποψη λοιπόν, δεν υπάρχει και τόσο μεγάλη ανάγκη για παροχή εξειδικευμένων συμβουλευτικών προγραμμάτων σε χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά, στο πλαίσιο του σχολείου. Ουσιαστικά λοιπόν, αυτά τα παιδιά δε χρειάζονται μια τυπική παροχή συμβουλών (όπως συνήθως γίνεται στο σχολείο), αλλά την αφιέρωση προσοχής στα βαθύτερα στοιχεία της προσωπικότητάς τους. Επιπλέον, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η μοναδικότητα της χαρισματικότητάς τους, προκαλεί και μια ποικιλία αντιδράσεων στις διαπροσωπικές τους σχέσεις και, συνεπώς, στον τρόπο που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι τον εαυτό τους.

Η περίπτωση αυτών των μαθητών συχνά απαιτεί ξεχωριστή προσέγγιση και μεταχείριση, γιατί κινούνται και αναπτύσσονται σε χώρους όπου οι συνομήλικοί τους συμπεριφέρονται κάποιες φορές με εχθρότητα και δυσπιστία απέναντί τους. Πρόκειται λοιπόν για τη δυσκολία μιας συγκεκριμένης κατηγορίας μαθητών να προσαρμοστεί σε ένα περιβάλλον που δεν τους αποδέχεται εύκολα. Και εδώ ακριβώς έρχεται ο ρόλος της συμβουλευτικής, ο οποίος καλείται να προσανατολίσει σωστά τον πιθανά ευάλωτο, αλλά και χαρισματικό μαθητή, βοηθώντας τον να εκμεταλλευτεί και να καλλιεργήσει τα φυσικά του χαρίσματα. Παράλληλα φροντίζει να λύσει τις παρεξηγήσεις και τις λανθασμένες εντυπώσεις που δημιουργούνται στις εκάστοτε διαπροσωπικές σχέσεις. Σε αυτό το κεφάλαιο λοιπόν, επικεντρωνόμαστε στην ιδιαίτερη αντιμετώπιση αυτών των παιδιών στο πλαίσιο του σχολικού χώρου.

Σημειώνουμε ότι στη δεκαετία του 1990 αναδεικνύεται η ξεχωριστή ανάγκη για ψυχολογική υποστήριξη μιας νέας, ειδικής κατηγορίας μαθητών, οι οποίοι παρόλο που είναι χαρισματικοί, εμφανίζουν παράλληλα και μεγάλες δυσκολίες στη μάθηση. Εισάγονται έτσι προγράμματα που περιλαμβάνουν έναν συνδυασμό συμβουλευτικών παροχών και μαθησιακής ενίσχυσης του μαθητή.

##### **4.1.1. Θέματα για συζήτηση στην ομάδα**

Ένας συντονιστής πολλές φορές δυσκολεύεται να αποφασίσει ποια θέματα να επιλέξει για την ομάδα, και αυτό γιατί δεν είναι βέβαιος ποια ακριβώς θα προκαλέσουν το ενδιαφέρον των παιδιών, καθώς και ποια -σε τελική ανάλυση- μπορεί να αποδειχθούν χρήσιμα για τα μέλη της ομάδας του. Η αλήθεια όμως είναι ότι οι μαθητές αυτής της κατηγορίας, δεν αντιμετωπίζουν κανένα απολύτως πρόβλημα στο να αρχίσουν μια συζήτηση. Απεναντίας μάλιστα δυσκολεύονται πιο πολύ να την τερματίσουν.

Ο συντονιστής, λοιπόν, έχει ως στόχο να προετοιμάσει το έδαφος και να διαμορφώσει κατάλληλα το κλίμα (ξεκαθαρίζοντας από την αρχή τον στόχο, τις μεθόδους και τους κανονισμούς του προγράμματος στους συμμετέχοντες), ώστε ο μαθητής να μπορεί να λειτουργήσει με άνεση και εμπιστοσύνη σε ένα φιλικό περιβάλλον που του δείχνει αμοιβαίο σεβασμό. Η λίστα που ακολουθεί, περιλαμβάνει κάποιες ερωτήσεις – κλειδιά που μπορεί να απευθύνει ο συντονιστής στους μαθητές κατά τη διάρκεια των συναντήσεων:

- Τι σημαίνει το να διαθέτεις ένα ιδιαίτερο χάρισμα ή ταλέντο;
- Οι γονείς σου πώς αντιλαμβάνονται την χαρισματικότητα σου;
- Πώς αντιλαμβάνονται την χαρισματικότητά σου οι καθηγητές στο σχολείο;
- Πώς εκλαμβάνουν αυτό το ιδιαίτερο χάρισμά σου οι συμμαθητές σου στο σχολείο;
- Έως ποιο βαθμό αντιμετωπίζεις αυτό σου το χάρισμα ως πλεονέκτημα, και έως ποιον ως μειονέκτημα;
- Έχεις επιχειρήσει ποτέ να κρύψεις το χάρισμα που διαθέτεις, και αν ναι, γιατί;
- Η συμμετοχή σου σε αυτή την ομάδα καταφέρνει να είναι διαφορετική από την καθημερινή σου εμπειρία στο σχολείο;
- Θα προτιμούσες να είσαι ένα χαρισματικό αγόρι / κορίτσι; Τι σημαίνει να είσαι χαρισματικός / και να προέρχεσαι από άλλη χώρα; (Έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά απολαμβάνουν ιδιαίτερα να συζητούν θέματα σαν και αυτά).
- Ποιο είναι -κατά την γνώμη σου- το στάδιο της εκπαίδευσης (δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο) που προσφέρεται περισσότερο (ή δεν προσφέρεται) για την καλλιέργεια της χαρισματικότητας;

Σημειώνουμε ότι έχουν αναφερθεί περιπτώσεις μαθητών οι οποίοι επιδείκνυαν επί τούτου χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο (επιδιώκοντας να παίρνουν χαμηλότερους βαθμούς), ώστε να γίνονται αποδεκτοί από τον κύκλο των φίλων τους (οι οποίοι προφανώς θα απέρριπταν τους καλούς μαθητές ως ανεπιθύμητους – ανάλογα με την περίπτωση). Κάποιοι άλλοι μαθητές μάλιστα, καταφεύγουν συστηματικά σε αυτή την τακτική, προκειμένου να εκφράσουν την εκδικητικότητά τους απέναντι στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον που ασκεί πάνω τους πιέσεις για υψηλές επιδόσεις.

Επίσης, πολλές μαρτυρίες παιδιών που έχουν πάρει μέρος σε συμβουλευτική, αναφέρουν ότι μέσα στο πλαίσιο του προγράμματος, ένωσαν απελευθερωμένα από το άγχος μήπως τα χαρακτηρίσουν σνομπ ή γελάσουν εις βάρος τους.

#### **4.1.2. Συμβουλευτική υποστήριξη για αξιοποίηση της χαρισματικότητας στο πλαίσιο της μετέπειτα επαγγελματικής ζωής**

Όταν έρθει η ώρα οι χαρισματικοί μαθητές να αποφοιτήσουν από το σχολείο και πρέπει πλέον να λάβουν τη σωστή απόφαση για την είσοδό τους στο πανεπιστήμιο και για την επαγγελματική πορεία που θα ακολουθήσουν, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί συχνά εμπλέκονται στην απόφαση, φοβούμενοι μήπως οι εν λόγω μαθητές χάσουν ή σπαταλήσουν άδικα το πολύτιμο χάρισμα που διαθέτουν. Παρόλα αυτά, ο σχεδιασμός της μελλοντικής καριέρας αυτών των παιδιών δεν είναι πάντα εύκολος. Οι χαρισματικοί μαθητές δε γνωρίζουν πάντα τι θέλουν να κάνουν για το υπόλοιπο της ζωής τους και παρόλο που φαινομενικά διαθέτουν τις απαιτούμενες δυνατότητες, καθυστερούν να φτάσουν σε κάποιο συμπέρασμα.

Εξάλλου, τα άτομα που διαθέτουν πολύπλευρο ταλέντο και ποικίλα ενδιαφέροντα, έχουν τη δυνατότητα μελλοντικά να πετύχουν σε διαφορετικούς χώρους και τους είναι δύσκολο να επιλέξουν έναν από αυτούς. Μερικά από τα κυριότερα **προβλήματα** που φαίνονται να προκύπτουν για τα άτομα αυτά, όσον αφορά στην επιλογή της μετέπειτα επαγγελματικής καριέρας, είναι:

- Οι χαρισματικοί και ταλαντούχοι μαθητές συνήθως δυσκολεύονται να επιλέξουν την περιοριστική λύση μιας και μόνο καριέρας, εφόσον θεωρούν ότι τους παρέχονται άφθονες ευκαιρίες.
- Είναι αλήθεια ότι οι μαθητές που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία συχνά πάσχουν από τελειομανία με αποτέλεσμα να αναζητούν την 'τέλεια' και 'ιδανική' καριέρα.
- Οι μαθητές επηρεάζονται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τους γονείς τους και από το υπόλοιπο κοινωνικό περιβάλλον να επιλέξουν μια επαγγελματική κατεύθυνση με κύρος, κοινωνική αναγνώριση και υψηλές αποδοχές.

- Οι μαθητές αναγκάζονται να δεσμευτούν σε μακροπρόθεσμες και συχνά επίπονες υποχρεώσεις (παρατεταμένες σπουδές, συμπληρωματικοί κύκλοι μαθημάτων), οι οποίες ματαιώνουν ή καθυστερούν τα προσωπικά τους σχέδια, π.χ. για τη δημιουργία οικογένειας. Χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι πολλές φορές καθυστερούν να βρουν δουλειά και να κερδίσουν τον πρώτο τους μισθό. Και τα δύο αυτά σχετίζονται με τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και την εξέλιξή τους στην προσωπική τους ζωή.

#### **4.1.3. Οι μέθοδοι του προγράμματος υποστήριξης και οι δυναμικές τους**

Το να είναι κανείς παρατηρητής σημαίνει ότι παρευρίσκεται στον χώρο όπου πραγματοποιείται ένα γεγονός, εδώ μια συνομιλία, και απλά παρατηρεί και ακούει προσεκτικά όσα λέγονται. Είναι δηλαδή ξεκάθαρο ότι ο παρατηρητής τις περισσότερες φορές δε συμμετέχει. Σκοπός τού συγκεκριμένου προγράμματος (της ομάδας υποστήριξης) είναι να μετατρέψει το μαθητή από παρατηρητή σε συμμετέχοντα. Υπάρχουν δυο βασικές μέθοδοι που ο συντονιστής μπορεί να χρησιμοποιήσει για να κάνει τους μαθητές να συμμετάσχουν στη συζήτηση: (α) ο κάθετος και (β) ο οριζόντιος τρόπος αυτοπαρουσίασης.

Ας υποθέσουμε ότι κάποια μαθήτρια έχει πάρει το λόγο και έχει αρχίσει να μιλά για τον εαυτό της και για το πρόβλημα που αντιμετωπίζει με αυτή της την ιδιαιτερότητα. Σκοπός του συντονιστή είναι να την ενθαρρύνει να εμπιστευτεί όσο γίνεται περισσότερο τους συνομηλίκους της που παρευρίσκονται στην κουβέντα, αποκαλύπτοντας έτσι περισσότερες πληροφορίες για τον εαυτό της. Τυπικές ερωτήσεις που μπορεί να της κάνει είναι: ' Πόσο καιρό αισθάνεσαι έτσι;' ή 'Γνωρίζεις κανείς τις ανησυχίες σου;'. Ρόλος του συντονιστή είναι επίσης να καταγράφει και να παρατηρεί τις εκφράσεις και τη συμπεριφορά των υπόλοιπων μαθητών που παρακολουθούν τη συζήτηση (οι οποίοι ενδέχεται να γνέφουν με κατανόηση / ή να εμφανίζουν τάσεις συμπαράστασης προς την κοπέλα). Η μαιευτική μέθοδος που αναφέραμε ονομάζεται 'κάθετος τρόπος αυτοπαρουσίασης' και επιδιώκει την άμεση πρόσκληση του μαθητή σε επικοινωνία και σε αποκαλύψεις για τον εαυτό του.

Εκμεταλλευόμενος την ίδια αφορμή, ο συντονιστής μπορεί να μετατοπίσει όλο το βάρος της συζήτησης από τον κάθετο (άμεσο) στον οριζόντιο (έμμεσο) τρόπο, επιδιώκοντας έτσι την εφαρμογή της μεθόδου 'οριζόντιας αυτοπαρουσίασης'. Συγκεκριμένα, ο συντονιστής μετατρέπει τους παρατηρητές σε συμμετέχοντες, ζητώντας από το άτομο που μίλησε για το πρόβλημά του να επιλέξει κάποια μέλη της ομάδας που προσωπικά θεωρεί ότι μπορούν ή δεν μπορούν να τον καταλάβουν, γιατί βρίσκονται ή δε βρίσκονται στην ίδια θέση. Η συγκεκριμένη μέθοδος λοιπόν καταφέρνει να συνδέει περισσότερο τους μαθητές μεταξύ τους, κάνοντάς τους να εντείνουν την προσοχή τους για να ακούσουν τον εκάστοτε συνομιλητή.

Στο τέλος κάθε συνάντησης, ο συντονιστής μπορεί να ζητήσει από κάποιον μαθητή να ηγηθεί μιας σύντομης ανασκόπησης των όσων ελέγχθηκαν εκ μέρους των παρευρισκομένων – καθώς και των συμπερασμάτων που προέκυψαν. Αυτή είναι μια πραγματικά μεγάλη ευκαιρία για τον κάθε μαθητή να εκφράσει την προσωπική του γνώμη για όσα ειπώθηκαν και παράλληλα να διασταυρώσει τις απόψεις και τα συμπεράσματά του με εκείνα των συνομιλητών του. Τέλος, είναι γεγονός πως μια καλή σύνοψη των απόψεων που εκφράστηκαν σε μια συνάντηση μπορεί να αποτελέσει ένα θαυμάσιο συνδετικό κρίκο για την επόμενη συνάντηση. Τότε μπορεί κάποιος να πάρει το λόγο, ξεκινώντας με αυτά που είχαν ειπωθεί λίγο πριν λήξει η προηγούμενη κουβέντα.

#### **4.1.4. Τα προγράμματα ψυχολογικής υποστήριξης και οι οικογένειες των μαθητών**

Εδώ και πολύ καιρό, η οικογένεια θεωρείται ως ο πρωταρχικός και ο πλέον καθοριστικός παράγοντας για την εξέλιξη ταλέντου ή χαρίσματος στους μαθητές και την επιτυχία τους στο σχολείο. Από διάφορες έρευνες, προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα:

- Οι γονείς των ιδιαίτερα χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών, εμφανίζονται τις περισσότερες φορές υπερβολικά αγχώδεις για τη μελλοντική εξέλιξη του παιδιού τους.
- Οι εν λόγω γονείς τείνουν να τρέφουν μεγάλες προσδοκίες για τις μελλοντικές δραστηριότητες των παιδιών τους, επιλέγοντας να τα μεγαλώσουν με τα καλύτερα δυνατά μέσα (παρέχοντάς τους σημαντικότερα πνευματικά και πολιτιστικά εφόδια).
- Παρόλο που κάποιες οικογένειες αυτής της κατηγορίας, δείχνουν να ζούνε υπό αρμονικές συνθήκες και μέσα σε ένα κλίμα αλληλο-εκτίμησης και κατανόησης, κάποιες άλλες παρουσιάζουν τάσεις αποπροσανατολισμού, καθημερινής έντασης, άγχους και δυσλειτουργίας.
- Παρόλο που οι ειδικοί οικογενειακοί θεραπευτές κατέχουν πολύ καλά τις δυναμικές και τις ικανότητες του θεσμού της οικογένειας, καθώς και το βαθμό στον οποίο αυτή μπορεί να συνεισφέρει στην ομαλή ανάπτυξη των παιδιών, δυστυχώς δεν είναι εξοικειωμένοι με το αντικείμενο της ειδικής παιδικής χαρισματικότητας (μην ξέροντας έτσι τι ακριβώς να πουν στους γονείς αυτών των παιδιών για να τους υποστηρίξουν ψυχολογικά – ώστε κι αυτοί με τη σειρά τους να βοηθήσουν τα παιδιά τους). Έτσι, οι οικογενειακοί θεραπευτές και ψυχολόγοι θα πρέπει πρώτα να ενημερωθούν για την ξεχωριστή περίπτωση αυτών των παιδιών.

Τα πράγματα δυσκολεύουν περισσότερο όταν στην οικογένεια ενός χαρισματικού μαθητή υπάρχουν περισσότερα από ένα παιδιά. Σε αυτήν την περίπτωση, ο σύμβουλος θα πρέπει αρχικά να εξηγήσει στους γονείς το λόγο που το παιδί τους αντιμετωπίζεται διαφορετικά στο σχολικό περιβάλλον, ωθώντας τους να διεισδύσουν βαθύτερα στον ψυχισμό του και βοηθώντας το να ξεπεράσει τις αναστολές του. Έρευνες έχουν αναφέρει ότι συνήθως τα αδέλφια των χαρισματικών μαθητών, τα οποία δεν παρουσιάζουν κάποια ιδιαιτερότητα, τείνουν να εμφανίζουν προβλήματα προσαρμοστικότητας. Επίσης, αναφέρονται περιπτώσεις αυξημένου ανταγωνισμού και μειωμένης επιθυμίας για συνεργασία, δείχνοντας ξεκάθαρα ότι τα μη-χαρισματικά παιδιά ψάχνουν και αυτά τρόπο για να προβληθούν και να μην επισκιάζονται.

Ενθαρρυντικό είναι όμως το γεγονός ότι η συγκεκριμένη κατάσταση έχει στο τέλος θετική έκβαση, αφού η ξεχωριστή φύση του χαρισματικού και ταλαντούχου παιδιού τείνει να θεωρείται δεδομένη και αποδεκτή, ενώ οι σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας αποκαθίστανται.